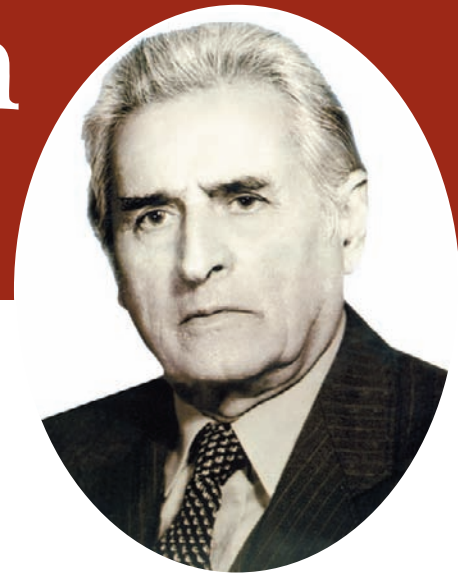

Zamanla ayaqlaşan əsərlər müəllifi

Gəncliyində bir neçə şeir, hekayə yazaraq kimlərinə himayəsi ilə ədəbi mühitdə özünə yer edənlərə etirazını bildirən yazıçının hər zaman gəncliyə bir tövsiyəsi olub - ədəbiyyata peşə kimi baxsınlar, peşəkarlığın başlıca amil olduğunu unutmasınlar. 50-dən çox kitabı çap olunmuş ədibin əsərlərində keçmişlə gələcək görüşür sanki. Keçmişdə baş vermiş hadisələrlə yaşadığı dövrün müasirliyinin zəngin bədii nümunələrini canlandırmışdır. Onun müttərəqqi işlərindən biri də hər zaman yaradıcı gənclərə qayğı göstərməsi idi. Belə ki, gənc yazarların əsərlərinin çap olunmasında ədibin xüsusi rolu olub. Gəldiyi qənaət belə olub ki, əgər gənclərə yol verilməsə, heç bir sahədə, o cümlədən də ədəbiyyat sahəsində inkişafdan söz gedə bilməz. Hətta çıxışlarının birində deyirdi: "Gəncliyində hamı az-çox nəşə yazır. Lap istedadla yazanlar da olur. Ancaq gəlin, baxıb görək hamı bu istedadı illərin sınağından çıxarıb sonacan apara bilirmi?".

Musayev Qılman İsabala oğlu (Qılman İlkin) 1914-cü il aprelin 28-də Bakı qəzasının Mərdəkan kəndində çoxuşaqlı ailədə anadan olub. Altı yaşı olanda atası dünyasını dəyişib. Qılman İlkin ibtidai təhsilini Zeynalabdin Tağıyevin Mərdəkanda açdığı Bağbançılıq məktəbində alıb. Həmin məktəbdə ona Feyzulla Qasımzadə və Cəfər Rəmzi dərs deyib. İlk təhsilini başa vurduqdan sonra "Rüşdiyyə" məktəbi adlandırılan 18 nömrəli orta məktəbdə oxuyub. 1926-1929-cu illərdə şəhər pedaqoji texnikumunda, 1932-1936-cı illərdə isə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun dil-ədəbiyyat fakültəsində təhsil alıb. O, ilk əmək fəaliyyətinə 15 yaşında Xaçmaz rayonunun Əhmədoba kəndində məktəb müəllimi kimi başlayıb. Kənd məktəbində çətin şəraitdə dərs deyən Qılman İlkin kəndin varlı şəxsləri tərəfindən təqib və təzyiqlərə məruz qalıb. Qızların təhsilə cəlb olunmasında Qılman İlkinin günahkar bilən qolçomaqlar onu öldürəcəkləri ilə hədələyirlər. Dərs ilini başa vuran gənc Qılman Bakıya geri qayıdır. İllər keçəndən sonra bu hadisələri "Ömrün oğlan çağı" povestində qələmə alır.

Yazıçı hələ təhsil aldığı illərdə "Gənc işçi" qəzeti ilə əməkdaşlıq etmiş və burada ədəbi işçi kimi fəaliyyət göstərmişdir. Hüseyn Cavid, Əhməd Cavad, Mikayıl Müşfiq, Səməd Vurğun, Süleyman Rüstəm, Mehdi Hüseyn və s. ədiblərlə dostluq etmişdir. 1938-ci ildə "Uşaqgəncnəşr"də məsləhətçi, baş redaktor və direktor vəzifələrində çalışmışdır. Azərbaycan Dövlət Universitetində müəllim işləyən yazıçı İkinci Dünya müharibəsində iş-tirak etmişdir. Həmin illərdə Təbrizdə nəşr olunan "Vətən yolunda" adlı hərbi qəzetlərdə müxbir işləmişdir. Yaradıcılığının ilkin dövrlərində Qılman Musayev imzası ilə çap olunmuşdur. Lakin qardaşı Qurban Musayev də yazıçı olduğundan bir çox hallarda anlaşılmazlıq olmasın deyə yazıçı özünə İlkin təxəllüsünü götürmüşdür.

Müharibə bitdikdən sonra Qılman İlkin Azərbaycan Dövlət Universitetində baş müəllim kimi fəaliyyət göstərmişdir. Həmin illərdə yazıçı "Tövbə" adlı hekayə yazmışdır. Lakin hekayədəki Lenin obrazının kifayət qədər geniş işiqlandırılmaması bəhanə gətirilərək çap olunmur. Mircəfər Bağırova görüşü zamanı Qıl-

man İlkin hekayəsini Bağırova oxuyur. Hekayəni və bundan öncəki əsərlərini də bəyənən Mircəfər Bağırov hekayənin dərc olunmasına göstəriş verir. Azər-baycan ədəbi mühitində gedən proseslərin təşkilatçısı 1960-1963-cü illərdə Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatının, 1963-1967-ci illərdə isə "Azərbaycan" jurnalının baş redaktoru işləyib. Qılman İlkin "Azərbaycan" jurnalında və "Azərnəşr"də işlədiyi vaxtlarda istedadlı gənc qələm sahiblərinin əsərlərinin çap olunmasında əlindən gələni əsirgəməyib, ədəbiyyata öz istedadı və əməyi ilə gələnlərə qayğı və diqqətlə yanaşmışdır. Mehdi Hüseynin "Yeraltı çaylar dənizə axır", İlyas Əfəndiyevin "Dağlar arasında üç dost" və digər müəlliflərin bir çox əsərlərinin işıq üzünə gəlməsində onun müstəsna xidmətləri olub.

Xalq yazıçısı Qılman İlkin ədəbi yaradıcılığa publisist kimi başlayıb, "Ədəbiyyat" qəzetində tənqidi məqalələrlə çıxış edib. 1943-cü ildə "Yaralı şahin" adlı hekayəsini qələmə alıb. Nəcəf bəy Vəzirovun uşaqlıq illərinə həsr etdiyi "Həyat yollarında" adlı povesti isə 1947-ci ildə işıq üzünə görüb. O, ədəbi aləmə səs salan "Qalada üsyan", "Şimal küləyi", "Hədiyyə", "Dağlı məhəlləsi", "Dəniz qapısı", "Madam Qədri", "Bakı və bakılılar" və digər əsərlərin müəllifidir. Yazıçının "Qalada üsyan" adlı romanı əsasında "Azərbaycanfilm"də tamaşaçıların sevgisini qazanan "Yenilməz batalyon" filmi çəkilib. Qılman İlkin, eyni zamanda "Kölgələr sürünür" filminin də ssenari müəllifidir. Ədib həmçinin olduqca maraqlı və müxtəlif mövzuları əhatə edən hekayələr, pyeslər qələmə alıb, onun "Cərrahlar", "Əsgər müharibədən qayıdır", "Tayqa nağılı", "Çətin döngələr", "Geriye yol yoxdur", "Baba və nəvə", "Həyat sınaqları", "Qarışqa şıllaq

atdı" pyesləri oxucular tərəfindən böyük rəğbət qazanıb.

Qılman İlkin altmış ildən artıq məhsuldar fəaliyyəti dövründə ədəbiyyatımızın inkişafında böyük işlər görüb. Ədib tərcüməçi kimi də geniş fəaliyyət göstərmişdir. Onun qələminin məhsulu olan neçə-neçə hekayələr, povest və romanlar özündə tarixilik, vətənpərvərlik ruhu yaşadaraq tərbiyəvi əhəmiyyət kəsb edir. Qocaman yazıçının Birinci Qarabağ müharibəsindən bəhs edən publisistik məqalələri gənclərimizin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunması işində mühüm rol oynayır. Qədim Bakının tarixi yerləri və görkəmli şəxsiyyətləri haqqında da silsilə xatirələri geniş oxucu kütləsi tərəfindən maraqla qarşılanıb. Qılman İlkin doxsan altı illik ömür yolunda dövrün, zamanın tələbləri ilə ayaqlaşmış və yazdığı bütün əsərlərində həyat həqiqətlərini canlandıırıb. Əsərləri xarici dillərə tərcümə edilib. "Şimal küləyi" əsəri Dövlət mükafatına layiq görülüb. "Bakı və bakılılar" kitabı isə "Humay" milli mükafatı alıb. Geniş və məhsuldar yaradıcılıq fəaliyyəti yüksək qiymətləndirilib. 1989-cu ildə "Əməkdar incəsənət xadimi", 2003-cü ildə isə "Xalq yazıçısı" fəxri adlarına layiq görülüb.

Qılman İlkin 2009-cu il noyabrın 6-da Bakı şəhərində ürək çatışmazlığından vəfat edib. Yazıçı İkinci Fəxri xiyabanda dəfn olunub.

Ramidə YAQUBQIZI,
"Respublika".